

ogy of any disease. It is proved that the causation of mental disorders is complex; the necessary point is addressing a differentiated understanding of the specific causes. It is concluded that psychological research should be aimed at understanding the specifics multicausality, namely, which psychological factors act in the same plane, and others are in different planes. All these processes are noted to be complicated by the individual and psychological, personal factors, that is especially important in account and predicting somatic and mental disorders. It is established that personal competence in coping with stress, internal locus of control, all kinds of professional and social abilities and characteristics of social support – being a protective factor all this certainly softens pathogenic influence.

It is proved that the essence of causation issues of a variety of organism's disease states is to examine the features of the complex interactions between pathogenic and protective internal and external factors. It is shown that such protective factors include a stable relationship in childhood or adulthood, positive reinforcement of appropriate behavior, social models, letting adequately meet the demands of life, etc. It is proved that the highly complex interaction between pathogenic and protective external and internal conditions are the determinants of a multi-stage system, constituting the essence of a variety of issues of causation of disease states of the body and personality.

Key words: the problem on causation, disease states of the body and personality, causality, psychological determinants, mental disorders, affection of organism, multicausality, social and psychological factors, peculiarities, individual psychological factors.

Received July 16, 2016

Revised September 01, 2016

Accepted October 02, 2016

УДК 374-021.411:159.923

I.A. Мартинюк

martirene@ukr.net

СУТНІСТЬ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Martyniuk I.A. The essence of readiness of the personality to self-educational activity / I.A. Martyniuk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 327–353.

І.А. Мартинюк. Сутність готовності особистості до самоосвітньої діяльності. У статті проаналізовано сутність готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. У процесі теоретичного аналізу наукових праць з проблеми вивчення виокремлено такі суттєві характеристики зазначеного особистісного утворення: передумови, структура, критерії та прояви, рівні розвитку. Передумовою готовності особистості до самоосвітньої діяльності виокремлено взаємодію внутрішніх характеристик особистості та зовнішніх впливів, що проявляється через різні форми самоосвіти. З'ясовано, що структуру готовності особистості до самоосвітньої діяльності утворюють особистісний (пов'язаний із психологічними характеристиками особистості як суб'єкта діяльності), когнітивний (пов'язаний із здійсненням навчальної діяльності загалом) та діяльнісний (пов'язаний із здійсненням власне самоосвітньої діяльності) компоненти. Обґрунтовано критерії готовності до самоосвітньої діяльності студентської молоді: усвідомлення значущості самоосвіти, стійкість інтересу до певної сфери знань, самостійність у пошуку відповідей на актуальні питання, ініціативність в оволодінні знаннями та вміннями, наполегливість у подоланні перешкод на шляху оволодіння новим досвідом, емоційне задоволення від здійснення самостійної навчальної діяльності, результативність самоосвітніх актів. Зазначено, що рівні розвитку готовності до самоосвітньої діяльності доцільно виокремлювати залежно від перебігу самоосвіти особистості, при цьому кожен з рівнів може зумовлюватись різною мірою вираженості кожного із компонентів-показників згаданого утворення.

Зроблено висновок про те, що готовність особистості до самоосвітньої діяльності – стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для здійснення цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти і забезпечує її ефективність (у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, нові особистісні якості, нові погляди та переконання).

Ключові слова: готовність до самоосвітньої діяльності, самоосвітня діяльність, студентська молодь, психологічне утворення, характеристика самоосвітньої діяльності, передумови готовності до самоосвітньої діяльності, структура готовності до самоосвітньої діяльності, критерії готовності до самоосвітньої діяльності, прояви готовності до самоосвітньої діяльності, рівні готовності до самоосвітньої діяльності, характеристики самоосвітньої діяльності.

И.А. Мартынюк. Сущность готовности личности к самообразовательной деятельности. В статье проанализирована сущность готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности. В процессе теоретического анализа научных работ по проблеме изучения выделены такие существенные характеристики указанного личностного образования: предпосылки, структура, критерии и проявления, уровни развития. Предпосылкой готовности личности к самообразовательной деятельности выделено взаимодействие внутренних характеристик

личности и внешних воздействий, проявляющееся через различные формы самообразования. Установлено, что структуру готовности личности к самообразовательной деятельности образуют личностный (связан с психологическими характеристиками личности как субъекта деятельности), когнитивный (связанный с осуществлением учебной деятельности в целом) и деятельностный (связанный с осуществлением собственно самообразовательной деятельности) компоненты. Обоснованы критерии готовности к самообразовательной деятельности студенческой молодёжи: осознание значимости самообразования, устойчивый интереса к определённой области знаний, самостоятельность в поиске ответов на актуальные вопросы, инициативность в овладении знаниями и умениями, настойчивость в преодолении препятствий на пути овладения новым опытом, эмоциональное удовлетворение от осуществления самостоятельной учебной деятельности, результативность самообразовательную актов. Отмечено, что уровни развития готовности к самообразовательной деятельности целесообразно выделять в зависимости от течения самообразования личности, при этом каждый из уровней может определяться разной степенью выраженности каждого из компонентов-показателей упомянутого образования.

Сделан вывод о том, что готовность личности к самообразовательной деятельности – устойчивое психологическое образование, интегрирующее личностные качества, способности, мотивацию, знания, умения, навыки, необходимые для осуществления этой деятельности, проявляющееся как настроенность к самообразованию и обеспечивающее ее эффективность (в результате чего возникает качественно новое состояние личности: новые знания, умения, навыки, новые личностные качества, новые взгляды и убеждения).

Ключевые слова: готовность к самообразовательной деятельности, самообразовательная деятельность, студенческая молодежь, психологическое образование, характеристика самообразовательной деятельности, предусловия готовности к самообразовательной деятельности, структура готовности к самообразовательной деятельности, критерии готовности к самообразовательной деятельности, проявления готовности к самообразовательной деятельности, уровни готовности к самообразовательной деятельности, характеристики самообразовательной деятельности.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в епоху «суспільства, що базується на знаннях» (knowledge-based society) вирішальним чинником розвитку як держави в цілому, так і конкретної людини, є освіта, завдання якої – навчити опановувати великі обсяги інформації, мотивувати до постійного оновлення знань, умінь та навичок. Це зумовлює актуальність для сучасних вищих навчальних закладів проблеми розвитку у студентської молоді готовності до самоосвітньої діяльності. Для

її розв'язання вагомого значення набуває з'ясування сутнісних характеристик згаданого психологічного утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні у психолого-педагогічній науці наявна низка наукових праць, що так чи інакше стосуються розв'язання проблеми організації самоосвітньої діяльності студентів. При цьому феномен готовності до самоосвітньої діяльності досліджувався науковцями у таких ракурсах: 1) обґрунтування актуальності його вивчення для педагогічної науки (І. С. Дереза, 2010); 2) формування готовності студентів ВНЗ до самоосвіти (Н. Н. Песцова, 2009), чи її певного виду – професійної (Ю. Є. Калугін, 2010, 2013; М. О. Зуйкова, 2013), професійно-педагогічної (С. В. Юдакова, 2002); формування готовності до самоосвіти у студентів інших навчальних закладів – зокрема, середнього професійного навчального закладу (А. Р. Крицька, 2007), педагогічного коледжу (Ф. М. Мациєва, 2012), або ж окремих ВНЗ – зокрема, формування готовності студентів технічного ВНЗ до самоосвіти засобами інформаційних технологій (Л. К. Тучкіна, 2008), чи окремих спеціальностей – зокрема, майбутніх учителів іноземної мови (Г. А. Лапшина, 2004); 3) показники розвитку зазначеного феномену – зокрема, ознаки спрямованості змісту самостійної роботи студентів на становлення їх готовності до самоосвіти (О. Ф. Федорова, 1999); 4) способи цілеспрямованого впливу на розвиток зазначеного феномену – зокрема, комплекс педагогічних умов формування готовності студентів ВНЗ до самоосвіти (Т. Я. Яковець, 1999).

Кожна із згаданих праць розкриває окремі педагогічні аспекти проблеми розвитку в умовах ВНЗ готовності особистості до самоосвіти. При цьому поки що відкритим залишається фундаментальне питання психологічних механізмів розвитку у студентської молоді (безвідносно до типу навчального закладу чи спеціальності, що здобувається) зазначеного утворення. На шляху його вирішення видається важливим з'ясувати психологічну сутність готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Мета статті – проаналізувати сутнісні характеристики готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Методи та методика: теоретичний аналіз наукових розробок проблеми готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності та узагальнення отриманих даних. Одиницями аналізу виокремлено: характеристики готовності як психологічного утворення (які аспекти психіки задіяні, тривалість, підґрунтя розвитку, структура, рівні розвитку, прояви) та характеристики

власне самоосвітньої діяльності (причини виникнення, особливості, характер протікання, структура, критерії її здійснення, результат). Узагальнення отриманих у процесі аналізу результатів здійснювалось за такими сутнісними характеристиками феномену готовності особистості до самоосвітньої діяльності: передумови, структура, критерії та прояви, рівні розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі аналізу наукових розробок проблеми готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності було з'ясовано, що у згаданому психологічному утворенні задіяні такі аспекти психіки: особистісний (особистісні якості, здібності, мотивація) та діяльнісний (знання, уміння, навички). Зокрема, Ф. Х. Мацієва розглядає готовність до професійної самоосвіти як внутрішнє налаштування на професійну самоосвіту, глибокі знання відповідних дисциплін і теоретичних основ організації самоосвітньої діяльності, потребу у використанні цих знань при вирішенні різних професійних ситуацій, комплекс особистісних характеристик [17, с. 34–69]. С. В. Юдакова, досліджуючи готовність до педагогічної самоосвіти, виокремлює два аспекти даного утворення: психологічний (що відображає міру внутрішньої готовності особистості добровільно, систематично та вміло займатись професійною самоосвітою) та педагогічний (що відображає міру зовнішньої процесуально-діяльнісної форми прояву відповідних характеристик у комплексі та окремо) [26]. О. Ф. Федорова готовність до самоосвіти вважає природною системою, що складає інтегративну, таку, що може розвиватись з допомогою педагогічного сприяння, міру сформованості узагальнених характеристик особистості для організації, здійснення та досягнення цілей самоосвіти у найширшому сенсі, включаючи самовиховання, самопізнання, самовдосконалення, духовне зростання, самореалізацію [24, с. 32]. Готовність до самоосвіти як система уміщує такі компоненти – обізнаність, свідомість, дієвість, умілість, що є одночасно елементом більшої системи – освіченості [24, с. 33]. Ю. Є. Калугін розглядає психологічний (розвинутість психічних пізнавальних процесів, особистісних якостей, розуміння, якостей спілкування) та технічний (професійні знання, уміння, навички; знання та уміння працювати в інформаційному полі; організаційно-управлінські уміння) аспекти готовності до самоосвітньої діяльності [6, с. 95–96].

Аналіз наукових розробок заявленої теми засвідчив, що готовність особистості до самоосвітньої діяльності розглядається вченими як утворення, що може мати різну тривалість у часі.

Зокрема, А. К. Громцева, М. Г. Коджаспірова, Б. Ф. Райський, І. А. Редьковець та ін. визначають її як стан, що характеризується єдністю позитивного ставлення до самоосвітньої діяльності та практичного оволодіння нею. [8, с. 106]. Ф. Х. Мацієва дотримується підходу, за якого згадане психологічне утворення постає як психічний стан та одночасно стійка характеристика особистості [17, с. 34–69]. Т. Я. Яковець, досліджуючи комплекс педагогічних умов формування готовності студентів ВНЗ до самоосвіти, спирається на виокремлені М. Д. Левітовим тривалу готовність, готовність як тимчасовий, передстартовий стан, що може проявлятися як звичайна готовність (буває у людини перед роботою, до якої вона звикла і до якої на даний час не висувається підвищених вимог), підвищена готовність (викликається новизною та творчим характером роботи, особливим стимулюванням тощо), знижена готовність (викликається сильною та неконтрольованою емоційністю особистості, проявляється через відволікання уваги, незібраність, помилкові дії) [27].

У процесі теоретичного аналізу наукових даних було з'ясовано, що підґрунтям розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності слугують:

– вид самоосвіти: для одних видів самоосвіти (зокрема, для попутньої самоосвіти) вистачає тих сутнісних властивостей, які є у людини на даний момент, для інших (зокрема, самоцільної та деяких видів цілеспрямованої самоосвіти) потрібна попередня підготовка, для ще інших (зокрема, цілеспрямованої професійної) – потрібне спеціальне формування готовності до самоосвіти (за Ю. Є. Калугінін);

– внутрішні суперечності, що є рушійними силами формування потреби у самоосвіті: 1) між необхідністю вирішити ту чи іншу пізнавальну і практичну задачу та наявними в учня знаннями; 2) між прагненням задовільнити пізнавальний інтерес, що з'явився, та обмеженими можливостями набути знання в умовах здійснюваного навчання безпосередньо на занятті; 3) між досягнутим рівнем знань та новими потребами (що виникли на цій основі) у більш досконалих знаннях як передумові для більш глибокого вивчення цієї дисципліни чи суміжних галузей науки; 4) між прийомами пізнавальної діяльності, властивими наявному навчанню, та засобами задоволення інших духовних потреб (за Б. Ф. Райським);

– дієві мотиви, що спонукають особистість до неперервної освіти: переконаність у суспільній необхідності та усвідомлення особистісної значущості постійного поповнення знань, професій-

ного вдосконалення, розширення кругозору, наявність стійких пізнавальних інтересів до певної сфери знань, захопленість, установок (за В. Б. Бондаревським, Г. А. Лапшиною, Б. Ф. Райським, С. В. Юдаковою та ін.);

– здібності людини, які дають можливість успішно здійснювати діяльність, швидко досягати успіхів, результатів (за Ю. Є. Калугіним та М. О. Зуйковою);

– сформованість операцій розумової діяльності: аналізу, порівняння, виокремлення суттєвого, синтезу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, абстрагування тощо (за Б. Ф. Райським); увага, мислення, інтуїція (за Ю. Є. Калугіним);

– вольові зусилля (за Б. Ф. Райським) та їх емоційне підтримання (за Ю. Є. Калугіним);

– глибокі і міцні загальноосвітні, політехнічні та професійні знання, що використовуються як фундамент пізнавальної діяльності (за Б. Ф. Райським); знання про інформаційне поле, тобто сукупність різних джерел інформації, з якими може працювати людина, вміння працювати в ньому (за Ю. Є. Калугіним);

– навички самостійної навчальної роботи, що закладається у школі (за Л. К. Тучкіною); розвиток навичок самостійного оволодіння знаннями та вміннями, використовуючи різні джерела та у різних формах самоосвіти: читання, слухання, спостереження, експеримент тощо (за Б. Ф. Райським);

– оволодіння відповідними вміннями – пізнавальними, що залежать від змістовної сторони пізнавальної задачі, та організаційними: вміння ставити перед собою освітні задачі, визначати шляхи їх виконання, обсяг, джерела (за А. К. Громцевою); вмінням обирати цілі, засоби, вміння самоорганізації, самоконтролю (за С. П. Архиповою); вмінням самоорганізувати пізнавальну діяльність: обрати джерела пізнання та форми самоосвіти, планування, організація робочого місця, саморегуляція діяльності, самоконтроль тощо (за Б. Ф. Райським, С. В. Юдаковою); вміння та навички самоосвіти (вміння та навички працювати з різними джерелами інформації), самоорганізації (вміння виокремлювати головне, систематизувати та узагальнювати наявну інформацію), самоконтроль (вміння співвідносити докладені для організації самоосвіти зусилля та досягнуті результати) (за Г. М. Серіковим); вміння входити у рефлексивну позицію (за О. О. Глуховою, Т. Є. Клімовою, С. В. Юдаковою), теоретично осмислювати отримані знання, творчо використовувати їх, застосовувати загальнонаукові та окремі методи у їх комплексі, теоретично інтерпретувати та науково оформляти результати

творчих досягнень у професійній діяльності (за Т. Є. Клімовою); вміння бачити проблеми та обирати шляхи їх вирішення (за Б. Ф. Райським, Г. С. Сухобською).

Теоретичний аналіз наукових даних з проблеми вивчення засвідчив, що розглядаючи структуру готовності особистості до самоосвітньої діяльності, вчені спираються на навчальну дійсність, особистісні характеристики та структуру самоосвітнього акту. Компонентний склад зазначеного психологічного утворення у різних авторів представлений по-різному.

Зокрема, Ю. Є. Калугін, М. О. Зуйкова виокремлюють: мотиваційно-діяльнісний компонент (домінуючими мотивами є інтерес та задача), спеціальні знання та вміння (ті знання та уміння, на підґрунті яких можуть здійснюватись самостійні дії, пов'язані з технічною та інтелектуальною обробкою інформації про об'єкт), постійні стани або внутрішня стала (такі властивості людини, які сприяють чи обмежують можливості професійної самоосвіти; утворена зоною актуального розвитку, що стосується професійної освіти, розвинутих пізнавальних процесів та особистісних характеристик: працелюбність, відповідальність, самостійність тощо, з яких найважливішими є здібності) [7].

Г. М. Серіков, О. Ф. Федорова пропонують таку структуру: емоційно-особистісний компонент (уміщує також мотивацію), знання та уміння особистості (у них відображена міра її інтелектуального розвитку), уміння особистості працювати з основними джерелами соціальної інформації, організаційно-управлінські вміння (осмислена суб'єктом система дій, прийомів, методів, спрямована на досягнення цілей самоосвіти) [24].

Г. Р. Крицька виокремлює такі компоненти готовності до самоосвіти: психологічний (самостійне цілепокладання, саморегуляція та самоуправління процесом пізнання), педагогічний (самостійне цілепокладання, усвідомлена мотивація освітньої діяльності, самостійність у виборі засобів та методів роботи, контролю та рефлексії результатів), соціальний – соціально-значущий напрям самореалізації особистості (підприємливість, конкурентоздатність, самостійність у процесі соціальної адаптації у новому колективі, комунікативність та ін.) [10].

Г. М. Коджаспірова у готовності до самоосвіти вбачає інтеграцію таких компонентів: когнітивного, мотиваційного, процесуального, організаційного, морально-вольового [8].

Г. А. Лапшина у самоосвітній діяльності виокремлює компоненти, що, за її словами, зумовлюють успішність виконання будь-якої діяльності: мотиваційно-ціннісний (потреба у набутті

знань, усвідомлення особистої та суспільної значущості самоосвітньої діяльності, професійного вдосконалення та розширення світогляду, наявність стійких пізнавальних і професійних інтересів, цілеспрямованість, самостійність), когнітивний (базова культура особистості, загальноосвітні, предметні та професійні знання і вміння, володіння способами їх творчого застосування), організаційно-виконавчий (уміння ставити задачі і вирішувати їх, здійснювати мисленнєві дії та операції, виокремлювати й опановувати певний зміст, слухати і спостерігати, використовувати різні типи читання та прийоми фіксації прочитаного, самоконтроль і самоаналіз, уміння планувати час і свою роботу, перебудовувати систему діяльності, здійснювати інформаційний пошук) [11].

Ф. Х. Мацієва виокремлює такі компоненти готовності до самоосвіти: мотиви (розуміння значущості самоосвіти, уміння мотивувати самоосвіту, участь у самоосвіті з допомогою засвоєння змісту освіти спецкурсу), уміння самоосвіти (проникати у сутність проблеми, аналізувати запропоновані раніше її рішення, конструювати та продуктивно вирішувати професійні задачі), уміння складати та реалізовувати авторську програму своєї самоосвіти, розробляти індивідуальну програму дій із самоосвіти, рефлексія (аналіз співвідношення можливостей самоосвіти та зовнішніх умов, змін умов професійної діяльності, самооцінка, аналіз значущості мотивів та їх досяжності, аналіз змісту самоосвіти та самоосвітніх умінь)[17].

Н. В. Песцова до структури готовності до самоосвіти зараховує: мотиваційно-ціннісне ставлення до самостійної професійної діяльності та систему самовдосконалення знань і понять, необхідних для постановки і вирішення задач цієї діяльності [20].

Л. К. Тучкіна компонентами готовності студентів до самоосвіти називає: мотиваційний (усвідомлення значущості професійного вдосконалення та неперервної освіти, наявність високого пізнавального інтересу, почуття обов'язку та відповідальності), організаційно-орієнтаційний (вільна орієнтація та уміння обирати джерела пізнання і форми самоосвіти), операційно-процесуальний (навички самостійної роботи, пізнавальної діяльності, самоаналізу), морально-вольовий (допитливість, критичність, дисциплінованість, відповідальність), когнітивно-оціночний (базова культура особистості, достатні професійні знання та уміння), індивідуальні особистісні характеристики (позитивне ставлення до обраної професії, знання про її вимоги, особливості та умови діяльності, вміння управляти собою у процесі вирішен-

ня професійних задач, вміння проводити адекватну самооцінку своїх здібностей та розуміння міри відповідності їх оптимальним професійним зразкам [23].

Під час теоретичного аналізу наукових уявлень про рівні розвитку готовності особистості до самоосвітньої діяльності з'ясовано такі підходи до їх виокремлення:

1. Компонентний – визначається міра вираженості комплексу показників-компонентів готовності до самоосвітньої діяльності (при цьому кожен рівень передбачає однакову міру розвитку усіх показників-компонентів).

Зокрема, Г. А. Лапшина такими показниками називає: наявність дієвих мотивів, що спонукають самоосвітню діяльність, теоретичні знання та практичні вміння, що складають основу пізнавальної діяльності, сформованість умінь самостійно організовувати та здійснювати пізнавальну діяльність. З їх урахуванням вона виокремлює три рівні розвитку готовності до самоосвітньої діяльності: а) елементарний (характерна нестійкість ціннісних установок, слабо виражена захопленість і зацікавленість професійною діяльністю, пасивність щодо самоосвітньої діяльності, цілі і задачі якої не усвідомлені чи визначені узагальнено; рівень володіння теоретичними знаннями і практичними вміннями невисокий, пізнавальна активність виражена слабо; низький рівень самостійності та сформованості пізнавальних умінь); б) достатній (характерне більш стійке ставлення до професії, розуміння необхідності та значущості самоосвіти для професіонала, порівняно висока міра активності у професійному та особистісному самовдосконаленні, що здійснюється часто під впливом чи за рекомендацією викладача; недостатньо високий рівень оволодіння теоретичними знаннями та вміннями самоосвітньої діяльності); в) оптимальний (характерне стійке ціннісне ставлення до професії, усвідомлення особистої та суспільної значущості самоосвітньої діяльності; яскраво виражена потреба в оволодінні новими знаннями, високий рівень загальноосвітніх та професійних знань; сформованість умінь самостійно організувати та здійснювати пошук і переробку інформації) [11].

Ф. Х. Мацієва як показники готовності до самоосвітньої діяльності виокремлює: сформованість мотиваційно-потребнісних ставлень студента до професійної самоосвіти як виду самостійної, навчальної, професійної діяльності; повнота, глибина, міцність, усвідомленість, системність психолого-педагогічних і предметних знань; сформованість професійних, аналітичних, прогностичних, проєктивних, мотиваційних, контрольних та

інших умінь. З їх урахуванням вона виокремлює чотири рівні розвитку готовності до самоосвітньої діяльності: а) недостатній (ставлення до самоосвітньої діяльності негативне, індиферентне чи недостатньо виражене; відсутній інтерес до цієї діяльності; невміння планувати цей вид самостійної роботи); б) задовільний (ставлення до роботи позитивне; опановані знання про способи самоосвітньої роботи, однак відчувають деякі труднощі в застосуванні цих знань на практиці; потребують консультації викладача-методиста під час планування самостійної роботи, немає самостійного аналізу проведеної роботи, не вміють прогнозувати результатів самостійної роботи); в) достатній рівень (сформований інтерес до професійної самоосвіти; опановані принципи і методи організації самостійної роботи; успішно планують самостійну роботу, прогнозують її результати, аналізують проведenu роботу; виражене прагнення до самостійної дослідницької роботи; консультації викладача необхідні лише на окремих етапах планування та організації роботи з професійної самоосвіти); г) високий рівень (сформована мотивація до професійної самоосвіти; самостійно аналізують, моделюють освітні ситуації; не відчувають потреби у педагогічній підтримці; вимальовується власне професійне бачення; проявляється творчий підхід до вирішення поставлених задач) [17].

Схожий підхід до виокремлення рівнів готовності особистості до самоосвітньої діяльності представлено у роботі С. В. Юдакової [26]. Показниками готовності до самоосвіти автор називає розуміння значущості професійної самоосвіти для фахівця, умінь мотивувати самоосвіту, факти участі у самоосвіті; умінь проникнути у сутність професійної проблеми, аналізувати запропоновані раніше рішення, конструювати та продуктивно вирішувати професійні задачі; умінь проводити діагностику професійної проблеми, розробляти програму дій із самоосвіти, відслідковування ходу і результату, корекція; аналіз значущості мотивів та їх досяжності, аналіз самоосвіти, змісту самоосвітніх умінь, професійних дій, аналіз співвідношення своїх можливостей. Ураховуючи зазначені показники, вчена вирізняє три рівні готовності особистості до самоосвітньої діяльності, характеризує міру прояву кожного показника.

2. Діяльнісний – рівні готовності до самоосвітньої діяльності виокремлюються на підґрунті характеристики власне цієї діяльності.

Зокрема, А. К. Громцева описує три рівні самоосвіти таким чином: а) перший рівень – характерна несистематичність, відсутність стійкого пізнавального інтересу, випадковий характер

самоосвіти; пізнавальні уміння на цьому етапі ще не склались; рівень організаційних умінь невисокий; б) другий рівень – самоосвіта стає відносно самостійною, спостерігається перехід від стихійної до цілеспрямованої, достатньо високий рівень пізнавальних та організаційних умінь; в) третій рівень – властивий тим, хто має значний досвід самоосвітньої діяльності, самоосвіта стає цілеспрямованою, усвідомленою, чітко та раціональною [2; 3].

Схожі рівні самоосвіти представлені у роботах інших вчених: імітуючий, інтерпретуючий, творчий (Т. Є. Клімова); пасивний, ситуативний, активно-діяльнісний, творчий (О. Г. Скворцова); репродуктивний, проміжний та творчий (А. С. Павлова) та ін.

Т. Я. Яковець рівні готовності до самоосвіти характеризує таким чином: а) низький (мотиви самоосвіти стихійні, студенти не пов'язують особисті потреби у самоосвіті із суспільними інтересами, знання з навчальних предметів мають ізольований характер; студенти не бачать внутріпредметних зв'язків між науковими поняттями; вміння працювати з джерелами інформації несистематизовані; на цьому рівні студенти не вміють самостійно організувати самоосвіту, можуть лише виконувати вказівки та рекомендації більш досвідчених керівників); б) середній (характерне прагнення навчитись самостійно ставити перед собою цілі самоосвіти та якісно їх виконувати; студенти розуміють необхідність пов'язувати самоосвіту з потребами суспільства, але не завжди можуть чітко сформулювати відповідну мету; знання з навчальних предметів систематизовані, але міжпредметні зв'язки не завжди чітко усвідомлюються; вміють працювати з основними джерелами інформації, але не можуть раціонально планувати цілісний засіб самоосвіти; цей рівень достатній для здійснення самоосвіти, бо студенти прагнуть систематично її здійснювати, проявляють до неї інтерес, мають достатні уявлення про особливості та умови її здійснення, необхідні самоосвітні знання та вміння, розуміють сутність самоосвіти, мають потребу у самоактуалізації, володіють прийомами самоосвіти, можуть самостійно працювати з джерелами інформації, організувати свою самоосвітню діяльність, обирати форми і методи самоосвіти, володіють прийомами самоосвіти); в) високий (характерне глибоке розуміння особистістю необхідності керівництва у самоосвіті соціально значущими цілями, уміння чітко сформулювати таку мету, прагнення досягти її оптимальним чином; знання студентів мають цілісний характер, ґрунтуються на глибокому розумінні наявності внутрішніх та міжпредметних зв'язків у науці; студент уміє раціонально поєднувати застосування різних

джерел інформації у своїй діяльності, оптимально управляти процесом самоосвіти від планування до здійснення задумів і самоконтролю отримуваних результатів) [27].

О. Ф. Федорова виокремлює чотири рівні, що відбивають відмінності у станах готовності студентів до самоосвіти: а) ознайомлювальний рівень або рівень загального уявлення (відсутня потреба у самоосвітній діяльності, наявне загальне уявлення про самоосвіту, способи звертання до основних джерел інформації, про планування діяльності; акти самоосвіти стихійні, мотиви виникають під впливом зовнішніх умов); б) переддостатній рівень або рівень знання і розуміння (є знання та розуміння ролі самоосвіти у житті людини, розуміння значення ролі планування своєї діяльності, епізодично виникає потреба в самоосвіті; стихійні, безсистемні акти самоосвіти; переважають зовнішні спонукальні сили до самоосвіти поряд із виникненням внутрішніх, але ще не стійких мотивів до самоосвіти); в) достатній рівень або рівень застосування (студент здатний застосовувати знання та вміння у своїй самоосвітній діяльності, використовує різні джерела інформації, організовує і планує свою діяльність; виникають внутрішні потреби у самоосвіті, самоосвітня діяльність із безсистемної переходить у систематичну; зовнішні цілі самоосвіти (у своїй більшості) стають внутрішньо опанованими); г) рівень вище достатнього або рівень оцінки, аналізу, застосування у самоосвітній діяльності (у студентів наявне усвідомлення особистої та суспільної значущості самоосвіти, уміння оцінювати та аналізувати результати (успіхи, промахи) самоосвітньої діяльності для поповнення досвіду, уміння застосовувати накопичений у самоосвіті досвід, уміння планувати, спрямовувати, коректувати, контролювати свою діяльність у самоосвіті, раціонально використовувати соціальні джерела інформації, досягати поставлені перед собою цілі, систематично здійснювати самоосвітню діяльність відповідно до стійких внутрішніх потреб з метою професійного зростання та самореалізації) [24].

3) комплексний – у визначенні рівнів готовності до самоосвітньої діяльності враховується як характеристика власне самоосвіти, так і міра розвитку кожного з компонентів готовності до її здійснення.

Такий підхід представлений у працях Ю. Є. Калугіна, де рівні розвитку готовності особистості до самоосвітньої діяльності характеризуються таким чином: а) дуже низький (цілковита відсутність прагнення і бажання займатися самоосвітою); б) низький (наявні початкові заняття самоосвітою); в) середній

(наявні деякі уміння, але відсутнє цілепокладання); г) вищий середнього (є певні уміння, але відсутні навички самоуправління); д) високий (наявні уміння займатись самоосвітою та здатність до самоуправління процесом) [6]. Окрім того, вчений вирізняє рівні розвитку психологічної готовності (враховується розвиток пізнавальних психічних процесів: уваги, сприймання, пам'яті; особистісних якостей: самосвідомості, волі, мотивів самоосвіти; розуміння, спілкування – наявність у ньому звернення до професійних питань), знань, умінь та навичок професійного характеру (міра розвитку вміння розв'язувати професійні задачі, вбачати міжпредметні зв'язки, здійснювати мислительні операції), умінь працювати в інформаційному полі (ступінь розвитку вміння шукати інформацію, опрацьовувати її, спілкуватися на професійні теми), організаційно-управлінських умінь (рівень розвитку вміння мотивувати себе до самоосвіти, контролювати та коректувати свої дії) [6].

Проявами готовності до самоосвітньої діяльності вчені вважають:

- уміння співвідносити світ знань і світ реалій, здатність самостійно знаходити відповіді на актуальні питання, що ґрунтується на вмінні вільно орієнтуватись у різних джерелах інформації та критично їх аналізувати (П. І. Підкасистий та ін.);
- усвідомлення відсутності в себе досвіду та знань для вирішення певної проблеми (Л. К. Тучкіна);
- емоційно-особистісні показники: розуміння особистої та соціальної значущості самоосвіти, мотивація до самоосвіти, позитивні оцінки самоосвіти, фактична участь у самоосвіті (Т. Я. Яковець);
- показники спеціальної освіченості: обізнаність, усвідомленість, дієвість, вмілість (Т. Я. Яковець);
- показники уміння працювати з джерелами інформації: якість цих умінь, здатність обирати потрібні дії і засоби, здатність виконувати складні дії (Т. Я. Яковець);
- показники організаційно-управлінських умінь: здатність сформулювати мету самоосвіти, кількість і якість умінь планувати самоосвіту, уміння обрати форму, засіб, метод самоосвіти, кількість та якість умінь самооцінки, кількість та якість умінь самоконтролю, здатність до цілеспрямованих раціональних дій (Т. Я. Яковець);
- перетворення зовнішніх цілей самостійної роботи у внутрішньозасвоєні (О. Ф. Федорова).

Теоретичний аналіз наукових розробок характеристик власне самоосвітньої діяльності дав підстави виокремити такі причини її виникнення:

1) зовнішні:

а) соціальні мотиватори, що викликають в особистості необхідність визначення життєвих планів, свого місця у суспільстві (за А. К. Громцевою);

б) необхідність постійно удосконалювати, розширювати та поглиблювати знання, «тримати руку на пульсі часу» (Л. І. Наумченко);

в) сфера діяльності, або такий предмет або інформація, які провокують і створюють в людини стійкий інтерес до опанування знань та умінь у даній сфері (за Ю. Є. Калугіним);

г) різні захоплення, хобі (за А. К. Громцевою);

2) внутрішні:

а) виникнення протиріччя між накопиченим, відомим і новим, необхідним у даний період, інтерес до змісту учбового матеріалу та до процесу набуття знань, мотиви самоосвіти, усвідомлення її необхідності, об'єктивна та суб'єктивна значущість набутих знань, теоретична та практична підготовленість особистості, міра володіння нею вміннями самостійної навчальної діяльності, фізіологічний та емоційний стан (за Г. С. Закіровим);

б) внутрішня готовність особистості до самовдосконалення (за А. К. Громцевою, С. А. Кононенко, Т. Я. Яковець);

в) пізнавальні інтереси (за В. Б. Бондаревським, А. К. Громцевою, П. І. Підкасистим);

г) певна мета і пов'язані з нею пізнавальна самостійність і пізнавальна активність (за А. Дістервегом);

д) прагнення критично оцінювати свою професійну діяльність (Г. Б. Сабірова, Л. І. Наумченко).

Як особливості самоосвітньої діяльності можна виокремити:

- її ініціативність та індивідуальний характер, наявність у цій діяльності активних пізнавальних потреб та інтересів, дієвого внутрішнього спонукання особистості до їх задоволення, докладання для цього значних вольових зусиль, висока міра усвідомленості та організованості (за Б. Ф. Райським);
- самодіяльність, спрямованість на досягнення певних особистісних та суспільно значущих освітніх цілей (за О. О. Глуховою);
- нелінійний характер руху від незнання до знання, що відбувається під час самоосвітньої діяльності: самоосвіта не

- завжди здійснюється за точно поставленою метою та програмою (за Б. Г. Матюніним);
- рівневість здійснення: інституційний – самоосвіта є організованим та формалізованим процесом у системі діяльності соціальних інституцій, позаінституційний, оказіональний – безсистемне засвоєння знань під впливом випадкових інформаційних потоків (за Л. М. Шапошніковою);
 - прояв у різних сферах: професійній та непрофесійній: загальна самоосвіта – пов'язана з пошуком і засвоєнням знань і вмінь на основі пізнавальної потреби, викликається спонтанними спонуканнями; захоплення (хобі) – викликається сильним інтересом до чогось, може переростати у професійне; ситуативна – викликається поточною ситуацією (за Ю. Є. Калугіним);
 - різна міра цілеспрямованості самоосвітньої діяльності: а) самоцільна самоосвіта – пов'язана з такою діяльністю чи інформацією, які самі створюють у людини мотиви для стійкого інтересу та засвоєння знань; б) попутна самоосвіта – людина, займаючись цілеспрямованою діяльністю, попутно дізнається щось нове, що дозволяє їй використовувати це в особистих чи суспільних цілях, результатом є знання; в) цілеспрямована самоосвіта – людина сама ставить собі мету у певній сфері докладання зусиль, визначає подальші кроки, самостверджується у пошуку засобів реалізації мети, у постановці задач, їх вирішенні, визначенні міри відповідності отриманих результатів. Цілеспрямована самоосвіта може бути: консервативною, тобто спрямованою на підтримання компетентності, наприклад, у професійній сфері, пов'язаній із реставрацією втрачених і забутих знань, чи прогресивною, тобто спрямованою на опанування нових сфер прикладання власних зусиль, інтеграцію однієї системи знань в іншу, на отримання об'єктивно нових знань і вмінь (за Ю. Є. Калугіним);
 - існує до тих пір, поки підтримується інтерес до певної проблеми (за Ю. Є. Калугіним);

Самоосвітня діяльність особистості має свою структуру, до якої залічують:

- когнітивний компонент, що визначається базовою культурою особистості, наявністю достатніх професійних знань та вмінь їх застосовувати (за Г. М. Коджаспіровою);
- мотиваційний, що виникає у результаті особистого усвідомлення значущості неперервної освіти, професійного

- вдосконалення та розширення кругозору, наявності стійких пізнавальних інтересів, потягів, установок, сформованого почуття обов'язку та відповідальності (за А. К. Громцевою, Г. М. Коджаспіровою);
- процесуальний, що утворений з розвинутих навичок самостійної пізнавальної діяльності, сформованих операцій розумової діяльності, умінь самоаналізу (за А. К. Громцевою, Г. М. Коджаспіровою);
 - організаційний, що є умінням обирати зміст і форми його привласнення, планувати свою діяльність іа час, самоконтроль, самооцінку; морально-вольовий, що має в основі такі особистісні характеристики: допитливість, критичність, працездатність та ін. (за А. К. Громцевою, Г. М. Коджаспіровою);
 - цілепокладальний (за А. К. Громцевою);
 - енергетичний (за А. К. Громцевою);
 - оціночний (за А. К. Громцевою).

За Ю. Є. Калугіним, самоосвітній акт має таку структуру: поява інтересу-мотиву під впливом первинного стимулятора, пошук інформації, знайомство з інформацією (яка має привабити), репродуктивне опанування інформації, застосування опанованої інформації (що у випадку успіху призводить до постановки нових задач чи її оптимізації) [6].

Самоосвітня діяльність може протікати по-різному і мати різну ефективність. За Л. В. Теплих, самоосвітня діяльність завжди розпочинається на високому емоційному підйомі і вирізняється творчим характером [22, с. 23]. Її ефективність, за О. О. Глуховою, залежить від інтелектуального розвитку, установок на учбову діяльність, ставлення до знань, інших вольових якостей [1, с. 60]. Окрім того, успіх самоосвітньої діяльності, на думку Л. В. Теплих, залежить від того, наскільки легко задовольняється потреба особистості у самоосвіті. За її словами, багаторазові невдалі спроби задовільнити цю потребу можуть викликати почуття розчарування, невпевненість у своїх силах, навіть згасання самої потреби. Надто легке її задоволення може теж не викликати радості та продовження самоосвітньої діяльності. Тому важливо, щоб самостійна робота відповідала інтересам особистості та передбачала задання доступної для подолання складності [22, с. 37].

Критеріями здійснення самоосвітньої діяльності вчені вважають:

- систематичність і цілеспрямованість у самостійному поповненні знань: поглиблення знань з обраного циклу на-

вчальних предметів, тривале та стійке заняття обраною галуззю знань, прояв волевих зусиль у подоланні перешкод на шляху до задоволення потреби у самоосвіті, використання вільного часу переважно для занять із самоосвіти (Г. С. Закіров);

- активність у використанні самостійно набутих знань: виступи з доповідями, підготовка рефератів, постановка додаткових запитань тощо (Г. С. Закіров);
- уміння творчо застосовувати самостійно набуті знання у різних умовах навчальної та практичної діяльності (Г. С. Закіров);
- додаткова до основного заняття пізнавальна діяльність, у процесі якої здобуваються знання (Б. Ф. Райський);
- оволодіння знаннями зі своєї ініціативи (Б. Ф. Райський);
- безпосередня діяльність в одній чи декількох сферах самоосвіти, різнобічність самоосвітньої діяльності (Л. В. Теплих);
- систематичність, регулярність, стійкість та результативність самоосвітньої діяльності (Л. В. Теплих);
- зовнішні цілі самостійної роботи перетворюються у внутрішньо засвоєні (Ю. Є. Калугін).

Результатом самоосвітньої діяльності особистості стає новий якісний стан особистості, зміна її структури в плані самопізнання та самореалізації творчого потенціалу (за О. О. Глуховою); набуті знання (за Г. С. Закіровим, Л. В. Теплих); удосконалені моральні та ін. особистісні якості (за Л. В. Теплих); адаптація до мінливих умов життя (за Л. В. Теплих); вироблення культури розумової праці, удосконалення розумових сил (за А. І. Кочетовим); моральне самовдосконалення (за А. І. Кочетовим); інтелектуальна одухотвореність (за Л. В. Теплих); інформаційне збагачення та розвиток суспільства в цілому (за Л. В. Теплих); індивідуальна відповідальність особистості (фахівця, майбутнього фахівця) за якість змісту тієї інформації, яку він пропонуватиме для поширення (за Л. В. Теплих); новоутворення у корі головного мозку, що є власним досвідом суб'єктивного та об'єктивного плану (за Ю. Є. Калугіним); освіченість (за Ю. Є. Калугіним); реставрація знань, їх реконструкція та інтеграція (за Ю. Є. Калугіним).

На підґрунті вище наведених результатів теоретичного аналізу готовності як особистісного утворення та самоосвітньої діяльності нами здійснене узагальнення щодо сутнісних характеристик феномену готовності особистості до самоосвітньої діяльності.

Зокрема, передумовою формування готовності особистості до самоосвітньої діяльності (спровокована певною невідповідністю потреб до самоосвіти, усвідомлення значущості самоосвіти, стійкий пізнавальний інтерес, здібності до певної діяльності, розвинутість пізнавальних психічних процесів, волевільності, базові знання у певній сфері, знання про інформаційне поле, пізнавальні та організаційні вміння, навички самостійної навчальної роботи) та зовнішніх впливів (необхідність зайняти своє місце у суспільстві, іти в ногу з часом, інформація, яка викликає стійкий інтерес, хобі), що проявляється через різні форми самоосвіти (читання, слухання, спостереження, експериментування).

Структура готовності особистості до самоосвітньої діяльності утворена такими компонентами:

- особистісний – пов'язаний із психологічними характеристиками особистості як суб'єкта діяльності, передбачає наявність позитивного ставлення до професії, розуміння її вимог та своїх здібностей (рефлексія), усвідомлення значення вдосконалення у діяльності, пізнавального інтересу, почуття обов'язку та відповідальності, вміння ставити перед собою мету та докладати зусиль для її досягнення, планувати свою діяльність;
- когнітивний – пов'язаний із здійсненням навчальної діяльності загалом, уміщує розвинуті пізнавальні процеси особистості, її інтелектуальний розвиток, усвідомлення навчальної діяльності як напряму самореалізації, уміння працювати з джерелами інформації, загальноосвітні знання, спеціальні знання (у певній сфері) та уміння їх застосовувати на практиці;
- діяльнісний – пов'язаний із здійсненням власне самоосвітньої діяльності, передбачає розуміння людиною значущості самоосвіти, вміння проникати у сутність проблеми (професійної задачі), аналізувати можливі шляхи її вирішення, ставити задачі та їх вирішувати, обирати джерела пізнання, навички самостійної пізнавальної діяльності, планувати свою самоосвітню діяльність.

Критеріями готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності доцільно вважати: усвідомлення значущості самоосвіти, стійкість інтересу до певної сфери знань, самостійність у пошуку відповідей на актуальні питання, ініціативність в оволодінні знаннями та вміннями, наполегливість у подоланні перешкод на шляху оволодіння новим досвідом, емоційне задо-

волення від здійснення самостійної навчальної діяльності, результативність самоосвітніх актів (що є передумовою подальшого розвитку самоосвітньої діяльності).

Відтак, проявами готовності особистості до самоосвітньої діяльності слугують: розуміння соціального та особистого значення самоосвіти, позитивна оцінка необхідності здійснення самоосвіти, стійкий пізнавальний інтерес у певній галузі знань та систематичні заняття з його задоволення, вміння самостійно ставити перед собою самоосвітні задачі та шукати шляхи їх вирішення, прояв ініціативи у пошуку необхідної інформації, її опрацюванні та використанні, в опануванні відповідних умінь та навичок та їх застосуванні, докладання вольових зусиль у процесі самоосвіти (пошук можливостей усунути перешкоди, чи знайти інші шляхи досягнення поставленої мети), позитивний емоційний фон під час здійснення самоосвітньої діяльності, емоційне піднесення у результаті пізнання нового, набуття нових знань, умінь, навичок, смислів тощо у процесі самоосвіти.

Залежно від особливостей перебігу самоосвіти особистості можна виокремлювати рівні її готовності до здійснення такої діяльності. При цьому кожен із рівнів може зумовлюватися різною мірою вираженості кожного із компонентів-показників згаданого утворення. Відтак, вагомого значення набуває емпіричне дослідження характеристик готовності особистості до самоосвітньої діяльності, що визначають різний ступінь її ефективності.

Сама готовність особистості до самоосвітньої діяльності – стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для здійснення цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти і забезпечує її ефективність (у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, нові особистісні якості, нові погляди та переконання).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Отже, у процесі аналізу особливостей готовності особистості до здійснення діяльності та особливостей власне самоосвітньої діяльності було виокремлено передумови розвитку, структуру, критерії та прояви, рівні розвитку готовності особистості до самоосвітньої діяльності. Зазначені сутнісні характеристики є основними складовими моделі готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. Перспективою подальших досліджень даного напрямку залишається розробка діагностичного інструментарію для вивчення готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Глухова Е. А. Междисциплинарные связи как средство самообразования студентов в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Александровна Глухова; Челябин. гос. пед. ун-т. – Челябинск, 2010. – 208 с.
2. Громцева А. К. Самообразование старшеклассников общеобразовательной школы / А. К. Громцева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1974. – 246 с.
3. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию : учеб. пособ. по спецкурсу для студ. пед. ин-тов / А. К. Громцева. – М. : Просвещение, 1983. – 144 с.
4. Дереза І. С. Формування готовності студентів до самоосвіти як актуальна педагогічна проблема / І. С. Дереза // Педагогіка вищої та середньої школи. – Вип. 27. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – С. 43–49.
5. Добридень А. В. Формування навичок самоосвіти у старшокласників : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Алла Володимирівна Добридень; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2010. – 20 с.
6. Калугин Ю. Е. Самообразование, формирование готовности к профессиональному самообразованию: учеб. пособ. / Ю. Е. Калугин. – Челябинск, 2000. – 120 с.
7. Калугин Ю. Е. Готовность к профессиональному самообразованию студентов вуза / Ю. Е. Калугин, М. О. Зуйкова // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2013. – № 4.
8. Коджаспирова Г. М. Культура профессионального самообразования / Г. М. Коджаспирова. – М., 1994. – 342 с.
9. Кононенко С. А. Развитие теории и практики самообразования в России во второй половине XIX – начале XX вв. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Светлана Анатольевна Кононенко; СГУ. – Ставрополь, 2001. – 157 с.
10. Крицкая А. Р. Формирование готовности студентов среднего профессионального учебного заведения к самообразованию : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Анна Рудольфовна Крицкая; МГУ. – Калуга, 2007. – 230 с.
11. Лапшина Г. А. Формирование готовности к самообразованию у будущих учителей иностранного языка (Дополнительная специальность) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Галина Афанасьевна Лапшина; Елецкий государственный университет имени И. А. Бунина. – Елец, 2004. – 196 с.

12. Марковец Г. В. Формирование направленности на самообразовательное чтение у студентов педвуза : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Галина Васильевна Марковец; Киевский пед. ин-т им. М. П. Драгоманова. – К., 1992. – 186 с.
13. Мартинюк І. А. Сутність поняття «самоосвітня діяльність особистості» / І. А. Мартинюк // Теоретичні та прикладні проблеми психології : зб. наук. праць. –Т. 2, №3(38). – Сєвєродонецьк, 2015. – С. 204–217.
14. Мартинюк І. А. Історія дослідження проблеми готовності особистості до здійснення діяльності / І. А. Мартинюк // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Т. ІХ. Загальна психологія. Історія психології. Етнічна психологія. – Вип. 9. – К., 2016. – С. 204–217.
15. Матюнин Б. Г. Философско-педагогические проблемы незнания и нравственности / Б. Г. Матюнин. – Свердловск : Диамант, 1991. – 32 с.
16. Матюнин Б. Г. Нетрадиционная педагогика / Б. Г. Матюнин. – Екатеринбург : Уральский литератор, 1993. – 52 с.
17. Мациева Ф. Х. Формирование готовности студентов педагогического колледжа к профессиональному самообразованию : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Фатима Хамзатовна Мациева; Дагест. гос. пед. ун-т. – Махачкала, 2012. – 159 с.
18. Мося І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі загальноосвітньої підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ірина Анатоліївна Мося; НАУ. – К., 2014. – 19 с.
19. Опарин Ю. Г. Организационно-педагогические условия самообразования студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Юрий Григорьевич Опарин; Нижегород. гос. лингв. ун-т им. Н. А. Добролюбова. – Н. Новгород, 2002. – 179 с.
20. Песцова Н. Н. Формирование готовности студентов к самообразованию в условиях профессиональной подготовки в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Надежда Николаевна Песцова; Тул. гос. ун-т. – Тюмень, 2009. – 166 с.
21. Сериков Г. Н. Самообразование: совершенствование подготовки студентов / Г. Н. Сериков. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 232 с.
22. Теплых Л. В. Развитие самообразовательной деятельности студентов младших курсов вуза : На материале дисциплин

- гуманитарного цикла : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Людмила Владимировна Теплых; Казан. гос. пед. ун-т. – Казань, 2005. – 204 с.
23. Тучкина Л. К. Формирование готовности студента технического вуза к самообразованию средствами информационных технологий : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Лариса Константиновна Тучкина; ГОУВПО «СГПА». – Стерлитамак, 2008. – 226 с.
24. Федорова Е. Ф. Признаки направленности содержания самостоятельной работы студентов на становление их готовности к самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Федоровна Федорова; Южно-Уральский гос. ун-т. – Челябинск, 1999. – 171 с.
25. Шапошнікова Л. М. Розвиток ідей про самоосвіту школярів в історії вітчизняної педагогіки (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Лариса Миколаївна Шапошнікова; ЖДУ імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – 20 с.
26. Юдакова С. В. Формирование готовности студентов вуза к профессионально-педагогическому самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Светлана Владимировна Юдакова. Владим. гос. пед. ун-т. – Владимир, 2002. – 174 с.
27. Яковец Т. Я. Комплекс педагогических условий формирования готовности студентов вуза к самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; 13.00.08 / Татьяна Яковлевна Яковец; Курган. гос. ун-т. – Курган, 1999. – 175 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Gluhova E. A. Mezhpredmetnye svyazi kak sredstvo samoobrazovaniya studentov v vuze : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Gluhova Elena Aleksandrovna ; Cheljab. gos. ped. un-t. – Cheljabinsk, 2010. – 208 s.
2. Gromceva A. K. Samoobrazovanie starsheklassnikov obshheobrazovatel'noj shkoly / A. K. Gromceva. – L. : Izd-vo LGU, 1974. – 246 s.
3. Gromceva A. K. Formirovanie u shkol'nikov gotovnosti k samoobrazovaniyu : ucheb. posob. po speckursu dlja stud. ped. in-tov / A. K. Gromceva. – M. : Prosveshhenie, 1983. – 144 s.
4. Dereza I. S. Formuvannja gotovnosti studentiv do samoosvity jak aktual'na pedagogichna problema / I. S. Dereza //

- Pedagogika vyshhoi' ta seredn'oi' shkoly. – Vyp. 27. – Kryvyj Rig : KDPU, 2010. – S. 43–49.
5. Dobryden' A. V. Formuvannja navychok samoosvity u starshoklasnykiv : avtoref. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 «Zagal'na pedagogika ta istorija pedagogiky» / Alla Volodymyrivna Dobryden'; Kirovogr. derzh. ped. un-t im. V. Vynnychenka. – Kirovograd, 2010. – 20 s.
 6. Kalugin Ju. E. Samoobrazovanie, formirovanie gotovnosti k professional'nomu samoobrazovaniju: ucheb. posob. / Ju. E. Kalugin. – Cheljabinsk, 2000. – 120 s.
 7. Kalugin Ju. E. Gotovnost' k professional'nomu samoobrazovaniju studentov vuza / Ju. E. Kalugin, M. O. Zujkova // Gumanitarnye, social'no-jekonomicheskie i obshhestvennye nauki. – 2013. – № 4. – Rezhim dostupu: [http://www.onlinescience.ru /m/products/pedagogical_science/gid554/pg0](http://www.onlinescience.ru/m/products/pedagogical_science/gid554/pg0)
 8. Kodzhaspirova G. M. Kul'tura professional'nogo samoobrazovanija / G. M. Kodzhaspirova. – M., 1994. – 342 s.
 9. Kononenko S. A. Razvitie teorii i praktiki samoobrazovanija v Rossii vo vtoroj polovine XIX – nachale XX vv. : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Svetlana Anatol'evna Kononenko; SGU. – Stavropol', 2001. – 157 c.
 10. Krickaja A. R. Formirovanie gotovnosti studentov srednego professional'nogo uchebnogo zavedenija k samoobrazovaniju : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Anna Rudol'fovna Krickaja; MGU. – Kaluga, 2007. – 230 s.
 11. Lapshina G. A. Formirovanie gotovnosti k samoobrazovaniju u budushhih uchitelej inostrannogo jazyka (Dopolnitel'naja special'nost') : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Galina Afanas'evna Lapshina; Eleckij gosudarstvennyj universitet imeni I. A. Bunina. – Elec, 2004. – 196 s.
 12. Markovec G. V. Formirovanie napravlenosti na samoobrazovatel'noe chtenie u studentov pedvuza : diss. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Galina Vasil'evna Markovec; Kievskij ped. in-t im. M. P. Dragomanova. – K., 1992. – 186 s.
 13. Martynjuk I. A. Sutnist' ponjattja «samoosvitnja dijalnist' osobystosti» / I. A. Martynjuk // Teoretychni ta prykladni problemy psihologii' : zb. nauk. prac'. –T. 2, №3(38). – Sjeverodonec'k, 2015. – S. 204–217.
 14. Martynjuk I. A. Istorija doslidzhennja problemy gotovnosti osobystosti do zdijsnennja dijalnosti / I. A. Martynjuk //

- Aktual'ni problemy psihologii': zb. nauk. prac' In-tu psihologii' imeni G. S. Kostjuka NAPN Ukrainy. – T. IX. Zagal'na psihologija. Istorija psihologii'. Etnichna psihologija. – Vyp. 9. – K., 2016. – S. 204–217.
15. Matjunin B. G. Filozofsko-pedagogicheskie problemy neznanija i npravstvennosti / B. G. Matjunin. – Sverdlovsk : Diamant, 1991. – 32 s.
 16. Matjunin B. G. Netradicionnaja pedagogika / B. G. Matjunin. – Ekaterinburg : Ural'skij literator, 1993. – 52 s.
 17. Macieva F. H. Formirovanie gotovnosti studentov pedagogicheskogo kolledzha k professional'nomu samoobrazovaniju : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Fatima Hamzatovna Macieva; Dagest. gos. ped. un-t. – Mahachkala, 2012. – 159 s.
 18. Mosja I. A. Formuvannja samoosvitn'oi' kompetentnosti majbutnih kvalifikovanyh robitnykiv u procesi zagal'noosvitn'oi' pidgotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoi' osvity» / Iryna Anatolii'vna Mosja; NAU. – K., 2014. – 19 s.
 19. Oparin Ju. G. Organizacionno-pedagogicheskie uslovija samoobrazovanija studentov vuza : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Jurij Grigor'evich Oparin; Nizhegor. gos. lingv. un-t im. N. A. Dobroljubova. – N. Novgorod, 2002. – 179 s.
 20. Pescova N. N. Formirovanie gotovnosti studentov k samoobrazovaniju v uslovijah professional'noj podgotovki v vuze : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Nadezhda Nikolaevna Pescova; Tul. gos. un-t. – Tjumen', 2009. – 166 s.
 21. Serikov G. N. Samoobrazovanie: sovershenstvovanie podgotovki studentov / G. N. Serikov. – Irkutsk : Izd-vo Irkut. un-ta, 1991. – 232 s.
 22. Teplyh L. V. Razvitie samoobrazovatel'noj dejatel'nosti studentov mladshih kursov vuza : Na materiale disciplin gumanitarnogo cikla : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Ljudmila Vladimirovna Teplyh; Kazan. gos. ped. un-t. – Kazan', 2005. – 204 s.
 23. Tuchkina L. K. Formirovanie gotovnosti studenta tehničeskogo vuza k samoobrazovaniju sredstvami informacionnyh tehnologij : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Larisa Konstantinovna Tuchkina; GOUVPO «SGPA». – Sterlitamak, 2008. – 226 s.
 24. Fedorova E. F. Priznaki napravlenosti sodержanija samostojatel'noj raboty studentov na stanovlenie ih gotovnosti k samoobrazovaniju : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Elena

- Fedorovna Fedorova; Juzhno-Ural'skij gos. un-t. – Cheljabinsk, 1999. – 171 c.
25. Shaposhnikova L. M. Rozvytok idej pro samoosvitu shkoljariv v istorii' vitchyznjanoi' pedagogiky (kinec' HIIH – poch. HH st.): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 «Zagal'na pedagogika ta istorija pedagogiky» / Larysa Mykolai'vna Shaposhnikova; ZhDU imeni Ivana Franka. – Zhytomyr, 2007. – 20 s.
 26. Judakova S. V. Formirovanie gotovnosti studentov vuza k professional'no-pedagogicheskomu samoobrazovaniju : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Svetlana Vladimirovna Judakova. Vladim. gos. ped. un-t. – Vladimir, 2002. – 174 c.
 27. Jakovec T. Ja. Kompleks pedagogicheskikh uslovij formirovanija gotovnosti studentov vuza k samoobrazovaniju : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01; 13.00.08 / Tat'jana Jakovlevna Jakovec; Kurgan. gos. un-t. – Kurgan, 1999. – 175 s.

I.A. Martyniuk. The essence of readiness of the personality to self-educational activity. The essence of readiness of students to self-education is analyzed in the article. In the process of theoretical analysis of scientific papers on the problem highlighted in the study are significant characteristics of this personal education: background, structure, criteria and symptoms, levels of development. A prerequisite of readiness of the individual to self-educational activity is defined to be the interaction of internal and external characteristics of the individual effects, manifested through various forms of self-education. It is found that the structure of the readiness of the individual to self-educational activity forms personality (associated with the psychological characteristics of the individual as a subject of activity), cognitive (related to the implementation of educational activities in general) and activity (associated with the actual implementation of self-educational activity) components. The criteria of readiness for self-educational activity of students are the following: awareness of the importance of self-education, sustained interest in a particular field of knowledge, independence in the search for answers to topical issues, creativity in acquiring knowledge and skills, perseverance in overcoming obstacles in the way of learning a new experience, the emotional satisfaction of the self-training activities, the effectiveness of self-education acts. It is noted that the levels of readiness to self-education activity are advisable to allocate depending on individual, each of the levels may be determined by varying the degree of severity of each of the components of mentioned formation metrics.

The conclusion is that the willingness of the individual to self-educational activity is sustained psychological education, integrating personal qualities, abilities, motivation, knowledge, skills, necessary for the implementation of this activity, which manifests itself as a mood of self-educational activity.

tion and ensuring its effectiveness (resulting in a qualitatively new state identity: new knowledge, skills, personal qualities, new attitudes and beliefs).

Key words: readiness for self-educational activity, self-educational activity, college students, psychological formation, characteristic of self-educational activity, preconditions of readiness for self-educational activity, the structure of readiness for self-educational activity, criteria of readiness for self-educational activity, manifestations of readiness for self-educational activity, level of development of readiness for self-educational activity, characteristics of self-educational activity..

Received July 14, 2016

Revised September 01, 2016

Accepted October 03, 2016

УДК 159:378.091.12

О.И. Мельниченко
oksana1409@ukr.net

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ НОВОВВЕДЕНИЙ В ВУЗЕ

Melnichenko O.I. Psychological characteristics of the implementation of innovations in higher education / O.I. Melnichenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 353–365.

О.И. Мельниченко. Психологічні особливості реалізації програми нововведень у ВНЗ. У статті представлено психологічні особливості реалізації програми нововведень у вищому навчальному закладі, основні умови і етапи. З'ясовано, що управління інноваційним процесом вимагає високої професійної компетенції, глибоких спеціальних знань, творчого мислення, значного практичного управлінського досвіду й використання системи психологічного забезпечення.

Аналіз результатів анкетування та наукової літератури свідчить про те, що успішній реалізації нововведень у вищому навчальному закладі сприяє формування психологічної готовності і поетапне впровадження, що включає інформаційний, діагностичний, стимулюючий і підтримуючий компоненти.